

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Summa Jurisprudentiae Sacrae Universae, Seu Jus
Canonicum, Secundùm quinque Decretalium Gregorii
Papae IX. Titulos explicatum**

Pichler, Vitus

Bibliopolarum Augustanorum, 1723

VD18 VD18 12190187-ddd

2. De Divisione Judicii præsertim in Plenarium & Sum[m]arium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98739)

§. II.

De Divisione Judicij, præsertim in Plenarium & Summarium, seu in Ordinarium & Extraordinarium.

Sciendum 1. Judicium à causa efficiente dividitur in Ecclesiasticum & Sæculare. Ecclesiasticum est, quod agitur coram Judice Ecclesiastico quâ tali; quod fit 1. quando causa est spiritualis, uti sunt Matrimoniales. 2. Quando spirituali annexa, uti Beneficiales. 3. Quando causa quidem est temporalis, litigantes tamen velambo, vel saltem Reus conventus est persona Ecclesiastica. 4. Quando agitur de iis criminibus, quæ ad solum forum Ecclesiasticum pertinent, uti Hæresis, Schisma, Simonia. Dixi, quâ tali, quia Judex Ecclesiasticus sustinere potest duplicem personam, Ecclesiasticam quâ Clericus, & Sæcularem quâ Princeps Imperij v. g. vel Comes &c. Et hinc temporalem causam, v. g. pecuniariam discutit quâ Sæcularis, & eatenus Judicium non est Ecclesiasticum. Sæculare dicitur, quod agitur coram Judice Sæculari quâ tali.

Sc. 2. à causa finali, seu fine, qui intenditur ab Actore, dividitur in Criminale & Civile. Criminale est, in quo causa disceptatur criminaliter, h. e. quando agitur ex delicto, & quidem eum in finem, ut delinquenti infligatur poena & vindicta publica, quæ triplex est, nempe vel afflictiva corporis: vel privatio officij aut beneficij: vel multa pecuniaria Fisco applicanda. Civile vocatur, in quo causa ventilatur civiliter, h. e. quando Actor principaliter intendit suum interesse, ac utilitatem propriam, sive dein conveniat alterum ratione contractus vel quasi contractus, sive ratione delicti vel quasi delicti, etiam si intendat multam pecuniariam Reo infligendam, modò eam sibi, non Fisco, applicari velit. Mixtum ex utroque est, quando Actor æquè intendit vindictam publicam ac utilitatem propriam. v. g. Si maritus accusans uxorem super adulterio intendat partim castigationem uxoris, partim lucrû dotis.

Judicium Criminale subdividitur in Publicum, in quo agitur de crimine publico, seu tali, quod accusare cuilibet de populo licet. §. 1. Inst. de publ. judic. uti est hæresis, crimen læsæ Majestatis &c. Vel quod aliqua lege publica specialiter coercetur, uti adulterium lege Julia, homicidium lege Cornelia &c. l. 1. ff. de publ. judic. vel quod peculiariter offendit Rempublicam. Et in Privatum, in quo agitur de crimine privato, seu tali, quod nec omnes accusare possunt, sed illi tantum, ad quos ea res vel injuria spectat: nec lege aliqua publica vindicatur: nec Rempublicam magis offendit quàm privatos. Publicum iterum aliud est Capitale, quando nempe agitur de crimine capitali & ad poenam capitalem, quæ duplex est, videlicet 1. poena mortis naturalis, quæ amittitur caput & vita naturalis. 2. poena mortis civilis, h. e. amissio civitatis, quando quis mittitur in exilium, vel bannò Imperij plectitur:

licet servus fuerit, nescio tamen, quo errore, officium Prætoris adeptus est, & communi persuasione habitus pro legitimo Judice, pronuntiantur valida; quia potuit populus Romanus servo decernere hanc potestatem, sed §. si scisset, liberum effecisset. ibid. concordat can. 1. caus. 3. §. 7. integr. lect. Scilicet propter utilitatem publicam defectum jurisdictionis & qualitatis ad valorem actuum judicialium, & aliorum etiam, necessarie supplet Respublica, vel Civilis vel Ecclesiastica. Unde inferitur 1. Sacerdotem, qui parochus, vel jurisdictione spirituali præditus non est, habetur tam à communiter pro tali, validè absolvere à peccatis. 2. Sacerdotem, qui communi errore habetur pro parochio, validè assistere Matrimonio. 3. Validum esse actum, etiam si ipse Judex, vel Sacerdos, sciat se carere jurisdictione, & mala fide procedat, aut si ipse Partes matrimonium contrahentes sciant, se contrahere coram parochio putatio tantum; modò communiter ab aliis habeatur pro vero: econtra non valere acta illius, qui non communi, sed solum unius vel alterius vel paucorum errore habetur pro Judice vel parochio vero. 4. Ut nec illius, qui Jure naturali vel divino incapax est jurisdictionis, ut si aliquis, qui neque Sacerdos est, communi tamen errore habitus pro parochio, absolvit à peccatis. Utrum verò ad valorem actuum coram putatio Judice gestorum requiratur, ut sit titulo colorato saltem instructus sit, scilicet collato à legitimo Superiore, disputatur in utramque partem: mihi videtur tenenda sententia negans; quia ratio legis est favor & bonum publicum, ne scilicet plurimum incommoda provenirent ex nullitate actuum, coram vel à Judice existimato tantum gestorum: sed hæc ratio etiam militat, quando abest titulus coloratus. Nec obstat, quòd in l. 3. cit. adfuerit titulus coloratus, eò quòd Barbarius Prætor designatus sit, cum hoc videatur fuisse solum per accidens, & occasione facti relatum; ratio enim legis procedit etiam sine tali titulo, quia nempe humanus est acta valere, ut ait lex.

Oppones 1. Absurdum est, jus nasci ex erroribus, & jurisdictionem conferri ab errore: sed hoc fioret, si acta Judicis putatitii valerent: ergo. 2. Clericus, qui per affectationem beneficii incompatibilis amisit parochiam, priores parochianos non amplius absolvit validè, etiam si isti putarint, eum adhuc esse suum parochum. c. 54. de Elect. ergo error communis non tribuit jurisdictionem. R. ad 1. N. Min. non error, sed Respublica vel Ecclesia tribuit tali casu jurisdictionem occasione erroris. Ad 2. illa verba d. c. non habent authoritatem Juris, quia sunt verba Partis, à Pontifice solum relativè prolata, non definitivè. Vel dic, ibi non fuisse errorem probabilem parochianorum, sed crassum, eò quòd notorii Juris sit, cum parochia amitti jurisdictionem in hos parochianos.

antiqui vocabant *deportationem*, vel *aqua & ignis interdictionem*: si simul accessit privatio libertatis, seu servitus, dicebatur *suprema capitis diminutio*; si vero *salva libertate* infligebatur poena exilii, vel banni, *media capitis diminutio*; sed quod *Respublica* diminueretur uno capite. Aliud est *Non-Capitale*, quando Reus non punitur vitæ, aut civitatis amissione, sed solum in fama, vel in bonis fortunæ, vel in corporis citra mortem tamen.

22 Sc. 3. à materia 1. in *Judicium Reale*, quando nempe instituitur actio Realis, & in *Personale*, quando instituitur actio Personalis. Quid sit Actio Realis & Personalis, elucescet ex §. seq. 2. in *Judicium bonæ fidei*, & stricti juris. *Bonæ fidei* est, in quo permittitur Judici æstimare ex æquo & bono, seu attendere æquitatem naturali, quid oporteat alterum præstare alteri; atque sic poterit aliquid adjudicare Parti, de quo tamen conventum prius non erat, vel quod in libello ab Actore non petitur, si id videatur exigere æquitas naturalis. De *Actionibus bonæ fidei* iterum §. seq. *Econtra stricti juris* *Judicium* vocatur, in quo *Judex* adstringitur ad id, quod Partes expressis verbis convenerunt, vel specialiter à legibus cautum est, nec habet liberam potestatem æstimandi & judicandi ex æquo & bono. 3. In *Simplex*, ubi unus Actoris, alter Rei sustinet partes, uti plerumque contingit: & in *Duplex*, ubi quilibet litigantium Actor & Reus est, dum quilibet petit aliquid ab altero; cujusmodi *Judicia* sunt illa tria *divisoria*, nempe *Familie Eriscundæ*, *Communium dividundo*, & *Finium regundorum*. Actoris autem munus & onus sustinet is, qui prior provocavit ad *judicium*; si vero uterque simul provocavit, per sortem determinari potest, quis Actor sit. l. 13. §. 14. ff. h. t. Denique 4. in *Petitorium*, in quo principaliter controversatur de dominio & proprietate rei tam ratione juris in re, quam juris ad rem, uti si res vindicetur, vel petatur res emptæ, promissa per stipulationem &c. Et in *Possessorio*, in quo principaliter controversatur de sola possessione rei, vel juris, siue adquirenda, siue retinenda, siue recuperanda. Salutare de his *Judiciis* monitum dat J. C. l. 24. ff. de R. V. ut scilicet, qui litigare intendit, non contendat *Petitorio*, si *Possessorio* aliquo agere possit; quia longe commodius est ipsum possidere, & *Adversarium* ad onera *Petitoris* compellere, quam alio possidente petere; longe enim difficilius est probare, sibi competere dominium rei, vel eam sibi deberi, cum probari debeat titulus, v. g. emptionis, donationis &c. facile impugnabilis, quam probare possessionem: habita autem possessione rejicitur onus probandi in *Adversarium*.

23 Sc. 4. à forma in *Plenarium* seu *Ordinarium*, & in *Summarium* seu *Extraordinarium*. *Ordinarium*, vel *Processus Ordinarius*, est, in quo litigatur servatâ Juris formâ ordinariâ, & solennitatibus, nempe per oblationem libelli, contestationem litis, dilaciones &c. Et de hoc *Judicio Ordinario* præcipue loquitur totus sermo liber II. *Decretal. Summarium*, seu *Proces-*

sus *Summarius*, *contra est*, in quo simpliciter & de plano proceditur, sine figura, & strepitu *Judicii*, atque sine solennitatibus Juris Politivi, servatis tamen ijs, quæ Jure Naturali ad legitimam causæ cognitionem & decisionem necessaria sunt. *Clem. sæpe contingit de V. S.* *Judicium Ordinarium* strictè loquendo incipit à litis contestatione, & ea, quæ præcedenter fiunt, non in *Judicio*, sed in *Jure fieri* dicuntur, uti citatio, oblatio libelli &c. *Judicium* vero *Summarium* incipit à primo actu contradictorio.

Dico 1. *Judicium* seu *Processus Ordinarius* completitur tres partes. 1. incipit à citatione, & extendit se ad litis contestationem usque. 2. à litis contestatione, ubi strictè incipit *Judicium* juxta l. cit. durat usque ad sententiam. 3. à sententia usque ad executionem. Prima pars continet tres actus necessarios, citationem, libelli oblationem, & satisfactionem: incidentes verò & non necessarios reconventionem, exceptionem vel declinatoriam fori, vel dilatoriam, laudationem actoris &c. Et hi actus primæ partis vocantur *Preparatoria* *Judicii*. Altera pars complectitur contestationem litis, juramentum calumniæ, positiones, responsiones, dilaciones ad probandum, productionem testium & instrumentorum, editionem Actorum, publicationem processûs, accusationem falsi, reprobationem testium, torturam, allegationes Juris, conclusionem in causa. Tertia demum ipsam sententiam, appellationem, executionem.

Itaque forma *Judicii Ordinarii* partim secundum Jura partim secundum magis receptam praxim tribunalium ferè consistit in sequentibus. 1. Actor accedit *Judicem*, & oblatio libello eum summarie instruit, petitque, ut processum admittat, ac *Adversarium* citet. 2. *Judex* Reum per publicum juratumque Ministrum citat, seu comparere jubet ad certum diem, juris experiendi causâ. 3. Reo comparenti offertur libellus Actoris (nisi jam missus fuerit cum citatione) ut deliberare possit, num litigare velit, vel petitioni Actoris cedere. 4. Pro hac deliberatione conceditur ei dilatio deliberatoria, & finito deliberandi termino jubetur rursus se sistere. 5. Si iterum compareat, & litigandum putet, proponit exceptionem Fori declinatoriam siquam habeat, vel dilatoriam *Judicii*, vel etiam, si possit ac velit, reconvenit suum Actorem coram eodem *Judice*: interea autem exigitur à Partibus satisfactio, seu cautio de *Judicio sisti*, & *Judicatum solvi*, atque insuper à *Procuratoribus* cautio de rato. 6. His expeditis fit litis contestatio, & Reus respondet ad libellum Actoris. 7. Sequitur juramentum calumniæ: fiunt positiones ab una parte, quibus respondere debet altera: sed antequam positiones, seu articuli, super quibus Pars adversa examinatur, dentur de ijs dandis, & antequam respondetur, de respondendo petitur juramentum; ab Actore quidem, quod non velit dare articulos, quos non sciat vel credat esse veros; à Reo autem, quod nihil velit negare, quod non sciat, vel credat esse falsum. 8. Quæ post responsiones

ad positiones manent controversa inter Actorem & Reum, sunt litis futuræ materia. 9. Ad controversia, & intentionem suam probandam producit Actor probationes, nempe testes, instrumenta &c. quibus Reus opponit suas exceptiones, quas habet, ut elidat intentionem Actoris. 10. Finitis utrinque allegationibus, replicationibus, duplicationibus &c. concluditur in causa. 11. Pronuntiatur sententia. 12. Cui si Partes acquiescant, sequitur executio: si verò una se gravatam existimet, nec velle acquiescere, provocat ad Superiorem Judicem, & appellat. De quibus omnibus plura per decursum.

Dico 2. Aliqua ex dictis spectant ad Judicium Ordinarium Jure Naturali, alia Jure tantum Positivo Humano, vel ex stylo & consuetudine tribunalium. Jure Naturalis sunt aliquis petitio Actoris, citatio Rei, probatio causæ, ejusdemque defensio, sententiæ pronuntiatio, & executio: hæc enim talia sunt, ut sine his causa controversa rite cognosci, discuti, & decidi nequeat. Reliqua verò sunt Jure Humani, vel Scripti vel non Scripti, ut solennis oblatio libelli, litis contestatio, juramentum calumniæ, item feriæ, dilationes, sententiarum formulæ &c. & potius ad solennitatem spectant, quam ad necessitatem.

Dico 3. In Judicio Summario omitti non possunt, quæ sunt Jure Naturalis, uti clarum est: bene tamen, quæ Jure Humano inventa sunt, & celerem litis expeditionem retardant. Ita communis ex Clem. sepe contingit de V. S. Ratio, quia Jura hoc ipso, quod potestatem procedendi Summarie in quibusdam saltem causis concedant, dant potestatem omittendi ea, quæ Jure Humano tantum requiruntur, imò positive volunt omitti, dum jubent de plano procedi. Dixi, & retardant &c. nam quæ celerem expeditionem non retardant, & ipsa sunt observanda, etsi sint Jure solum Humani; quia cessat ratio. Sic juramentum calumniæ, malitiæ, de veritate dicenda, si petatur, præstandum, terminus ad exhibenda Acta assignandus, sententia definitiva in Scriptis à Judice sedente, vel stante &c. proferenda, nisi Partes ista dissimulent. Clem. cit.

Dico 4. Judicium Summarium instituendum est in duplici eventu. 1. Si causa celerem requirit expeditionem. 2. Si modica sit. Summarie ex varijs Jurijs, mox citandis, quæ postulant, ut in sequentibus causis non nisi Summarie procedatur. 1. In electionibus, postulationibus, provisionibus ad beneficia & dignitates Ecclesiasticas: in causis decimalibus, Matrimonialibus, usurarijs: in causis injuriarum inter Religiosos & Parochos gliscientium: in causâ hæresis: imò in plerisque causis Ecclesiasticis, ad forum Ecclesiasticum pertinentibus. Clem. 2. & Extrav. un. inter Comm. l. 1. c. 1. fm. de hæret. in 6. Bulla Clement. VIII. quæ incipit, Litium dispendijs, ubi etiam ordinatur, ut Judices territorio Romanæ Ecclesiæ subiecti nullas nullitates attendant, nisi ex defectu citationis, jurisdictionis, aut mandati proveniant. 2. In causâ statûs, actionis ad exhi-

bendum, mercedum, alimentorum, missionis in possessionem ex primo decreto: in causis incidentibus: de dando Tutore &c. l. 2. C. de pedan. Judic. l. 3. §. 9. ff. ad exhibendum. l. 1. ff. de extraord. cognit. l. 5. §. 8. ff. de agnosc. & alend. liber. l. 2. C. ubi in rem actio &c. Præterea 3. vi Jure non scripti in litibus mercatorum, studiosorum, pupillorum & aliarum personarum miserabilium, tributorum, collectarum &c. quia hæc causæ celerem expeditionem desiderant. Pariter in causâ modica, qualis est, si debitum a iusta personarum qualitate sit parvum, vel delictum, super quo agitur, leve, præsertim si lis sit inter Religiosos, Adolescentes, Jure imperitos, personas viles, v. g. Rusticos &c. Auth. nisi breves, de sententijs experic. l. 6. ff. de Accusat. Denique 4. in quibusvis causis saltem licitum est, si Partes velint, Summarie procedere: quæ etiam, postquam Judicio Summario contenderunt, iterum absque appellatione ad Judicium Ordinarium transire possunt coram eodem Judice: quod passim id obtineat consuetudo. König h. n. 12.

Id observandum adhuc, quod, si ob causâ levitatem instituitur processus Summarius, non requiratur plena probatio, sed sufficiat semiplena, v. g. per unum testem: at verò si ob celerem expeditionem causæ instituitur, & causâ magni est momenti vel præjudicii, plena probatio est necessaria plerumque, & dandæ dilationes ad eam adornandam arbitrio Judicis necessariæ.

§. III.

De Actionibus.

Sciendum, quia res à personis deferuntur in²⁹ Judicium per Actiones, quarum mentio etiam in foro Canonico & apud interpretes SS. Canonum frequentissima, nullus verò de ijs in nostro Jure titulus existit, sed omnia ex Jure Civili mutuanda sunt, ingens operæ pretium fore, ut ego quidem existimo, si hoc loco, præter Canonistarum communem morem, apponatur brevis tractatio de Actionibus, ut etiam ij, qui Juri Civili non dant operam, de illis competentem noticiam consequantur; cum turpe sit, quin & noxium, eas à Canonista omnino ignorari. Sermo autem nobis solummodo erit de Actionibus Judicii Civilis, & Petitorijs, sive de Actionibus pro jure agendi civiliter sumptis, & quibus agitur de proprietate rerum; siquidem in Judicio Criminali non tam Actio quam Accusatio, de qua tit. 1. lib. V. locum habet: in Judicio autem Possessorio Actiones appellantur Interdicta, de quibus infra tit. 12. de caus. poss. & propriet.

Dico 1. Actio est jus persequendi in Judicio, quod sibi debetur. pr. Inst. de Action. Verbum debetur accipiendum est, ut non solum comprehendat id, quod debetur jure personali, sed etiam quod debetur jure reali, nobis reddendum. Per tò jus intelligitur facultas à Jure concessa. Atque hæc est definitio Actionis, prout consideratur in actu primo: prout enim consideratur in actu secundo, rectè dicitur esse ipsa Judicialis petitio ejus, quod debetur.

Dico